

Länsstyrelsen
Västerbotten

Värdebeskrivning

1(8)

Diarienummer

2014-02-17

500-1521-2013

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR FRILUFTSLIV I VÄSTERBOTTENS LÄN

Områdesnummer och områdesnamn

Nummer: 8

Namn: Holmöarna

Kommun

Umeå (80)

Area

Totalt 28 500 ha

22 800 ha vatten (Lantmäteriets fastighetskarta 2014)

Huvudkriterier

1. Område med särskilt goda förutsättningar för berikande upplevelser i natur- och kulturlandskapet.
2. Område med särskilt goda förutsättningar för land- och vattenanknutna friluftaktiviteter och därmed berikande upplevelser.

Stödkriterier

1. Berikande upplevelser i natur- och/eller kulturmiljö
 - Intresseväckande natur- och kulturvärden
 - Orördhet
 - Stillhet, tystnad och låg ljudnivå
 - Tilltalande landskapsbild
 - Omväxling
 - Särprägel
 - Sällsynta växter och djur
 - Artrikedom
2. Goda naturgivna förutsättningar för friluftsliv
 - Lämplig terräng och variationsrik natur
 - Område där man kan bedriva friluftsliv förhållandevis ostört
 - Förekomsten av sammanhängande gröna stråk
 - Vattenanknutna friluftaktiviteter t.ex. båtliv och fritidsfiske
3. Goda förutsättningar för att behålla och förbättra värden
 - Naturvärden som kan bestå även vid ökad besöksfrekvens
 - Förutsättningar att vårda området
 - Tålighet mot slitage i de delar som förväntas bli intensivt utnyttjade
 - Förekomst av infrastruktur till och inom området
 - Förekomst av anläggningar för friluftslivet

- Möjlighet att bevara områden utan omfattande anordningar ("vildmarksprägladeområden")
- Frånvaro av hinder för områdets användning för friluftssändamål

Friluftaktiviteter

Friluftsliv innefattar såväl upplevelsevärden som aktiviteter. Definitionen av friluftsliv är "vistelse utomhus i natur- och kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling".

På Holmöarna finns särskilt goda förutsättningar för natur- och kulturupplevelser, båtliv, fritidsfiske, fågelskådning, paddling, turåkning på skidor, vandring och övernattnings/tältning.

Området har också goda förutsättningar för bl.a. bad, dykning, geocaching, hundspann, ridning, skridskoåkning, strövande, sparkåkning, svamp- och bärplockning samt terrängcykling.

Beskrivning av områdets värden

Holmöarna i Västra Kvarken består av många öar och skär som är kraftigt exponerade mot havet. Naturen på Holmöarna är starkt präglad av senaste istiden och den snabba landhöjningen som skapar ett landskap i ständig förändring.

Kvarken har få öar på svenska sidan. Närheten till Umeå gör Holmöarna till ett mycket intressant besöksmål med utmärkta förutsättningar att utöva olika former av friluftsliv. Till detta bidrar den variations rika naturen, de talrika fornlämningarna och intressanta kulturmiljöerna, fina vandringsleder, rastplatser och naturhamnar samt övernattningsmöjligheter. Ön Holmön nås från Norrfjärden med Trafikverkets färja eller egen fritidsbåt.

Holmöarna erbjuder unika möjligheter att studera en landhöjningskusts utveckling från grunda havsvikar och strandängar till urskogsartade gran- och barrblandskogar samt för kusten typiska fornlämningar och kulturmiljöer. Inom ögruppen erbjuds året runt många bra fågelskådnings- och fiskeplatser. . Intressanta besöksmål är t.ex. Trappuddens vidsträckta klapperstensfält, Holmö by med kringliggande odlingslandskap samt fornlämningarna och fyrplatserna vid Bergudden, Stora Fjäderägg och Holmögadd. Större delen av Holmöarna är skyddat som naturreservat och natura 2000 område. Holmöns båtmuseum ingår i det regionala turistprogrammet "Sevärt".

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden

Områdets karaktär av småbruten landhöjningskust bibehålls. Särskild vikt läggs vid att bevara de delar som kännetecknas av orördhet och större sammanhängande gröna stråk ("vildmarkspräglade områden") och viktiga reproduktionsområden för fisk.

Åtgärder för att bevara och utveckla områdets värden för friluftslivet:

- Bevarande och skötsel av för friluftslivet intressanta natur- och kulturmiljöer. Det innefattar också fortsatt inventering och uppföljning av naturtyper, arter, forn lämningar och kulturhistoriska miljöer för att säkerställa långsiktigt bevarande och bra information till besökare.
- Säkerställa delområden med lägre grad av infrastruktur, service och friluftsanläggningar för att möjliggöra tysta och mer vildmarkspräglade upplevelser, kombinerat med delområden med högre grad av tillgänglighet.
- Stärka områdets möjligheter till natur- och kulturuupplevelser samt utöva olika friluftaktiviteter genom t.ex.
 - bra information bl.a. med avseende på marknadsföring, natur- och kulturvägledning, fiskeinformation, webb, appar, kartor och skyltning om intressanta besöksmål.
 - säkerställa goda allmänna kommunikationer till området som t.ex. buss och båt.
 - underhåll av vägar till och inom området.
 - goda möjligheter att röra sig mellan för friluftslivet intressanta platser med exempelvis cykel, buss eller båt, inkluderat nödvändig infrastruktur som parkeringar, möjligheter att sjösätta fritidsbåt, kajak med mera.
 - skötsel och nyanläggning av friluftsanläggningar som bryggor, leder, rastplatser, fiskeplatser, gäst- och naturhamnar.
 - utbud av olika övernattningssalternativ och möjlighet att köpa mat.
 - tillgängligt dricksvatten av god kvalitet.
 - utveckling av långsiktigt hållbar turism, exempelvis guidade turer.
 - bra möjligheter att hyra utrustning för olika friluftaktiviteter som till exempel cykel, fiskeutrustning och kajak.
- Lokalisering och utformning av anläggningar och friluftaktiviteter så att värdefulla natur- och kulturmiljöer inte försämras. Till exempel förebygga erosion eller slitage genom bl.a.
 - kanalisering av besökare till bryggor, naturhamnar samt till rastplatser och leder i de delar som nyttjas mest intensivt.
 - ett väl förvaltad och långsiktigt hållbart fiske.
- Samordning av olika friluftsupplevelser och aktivitetens behov vid planering av områdets nyttjande, exempelvis i samband med lokalisering av anögningsplatser för båtar, paddlingsleder, tält- och badplatser.
- Samverkan mellan olika aktörer (t.ex. kommun, länsstyrelsen, natur- och friluftorganisationer, lokala föreningar, båtklubbar och turistorganisationer) vid planering, lokalisering och drift av friluftsanläggningar för ett långsiktigt hållbart nyttjande av området.

Åtgärder, verksamheter och andra intressen som påtagligt kan skada områdets värden:

- Åtgärder som i sig eller i kombination med andra ingrepp påverkar områdets förutsättningar för natur- och kulturupplevelser samt möjligheten att bedriva friluftaktiviteter som t.ex. båtliv, fiske, paddling och naturstudier. Områdets upplevelsevärden kan reduceras av exempelvis
 - ljud- och ljusstörningar samt försämrad landskapsbild från vildmarkspräglade områden och för friluftslivet intressanta besöksmål, leder, naturhamnar, rastplatser, utsiktspunkter o.dyl.
 - anläggningar, stängsel eller privatisering som ger försvärad åtkomst till för friluftslivet intressanta platser.
- Negativ påverkan på för friluftslivet viktiga mark- och vattenmiljöer genom t.ex. föroreningar, grumling av vattenmiljöer, omfattande avverkningar, grävning och schaktning i intressanta geologiska miljöer, överfiske, inplantering av främmande arter, spridning av sjukdomar samt störningar av fågelöar, häckningsplatser eller lekområdet för fisk.

Områdets huvuddrag

Holmöarna är en ögrupp i Västra Kvarken som består av en handfull större öar och många små öar och skär kraftigt exponerade mot havet. Ögruppens natur är starkt präglad av senaste istiden och en landhöjningskust typiska snabba förändringar. Kring Holmöarna är landhöjningen bland de högsta i landet, cirka 0,85 cm/år. Det skapar ett variationsrikt landskap med bl.a. blockrika stränder, runda slipade klippor och stora klapperstensfält med strandvallar samt havsvikar, tjärnar och skogar i olika successionsstadier. Det kan studeras bl.a. vid Gäddbäcksundet (Jebäcksundet), Halörsbredden, Trappudden, Grossgrunden och Holmögadd.

Öarna nås med färja från Norrfjärden eller egen båt. Vägarna på Holmön har lite trafik och är därför lämpliga för cykling. Övriga delar nås med båt och kajak. Det finns flera bryggor och naturhamnar för fritidsbåtar bl.a. Byviken, Stora Fjäderägg, Klintviken och Holmögadd. Vandringsleder och rastplatser finns exempelvis på Ängesön, Kammen och Holmögadd. Naturbadplatser med sandstränder finns vid Byviken, Trappudden, Gäddbäcksundet och Kontviken.

På Holmöarna erbjuds goda möjligheter att kombinera upplevelser och aktiviteter i både natur- och kulturmiljö. Ögruppen har under lång tid spelat en viktig roll som fiske- och fångstplats. Inom hela ögruppen finns ett flertal för kusten typiska fornlämningar i form av bl.a. tomtningar (bebyggelsegrunder), rösen, kompassrosor, labyrinter och fiskelägeslämningar. Ögruppen har också under lång tid varit viktig för sjöfarten med fyrarna vid Bergudden, Holmögadd och på Stora Fjäderägg. De används inte längre för sjöfartsändamål men är mycket besöksvärda kulturmiljöer. Vid Gäddbäcksundet finns fiskebodas och flera av öns fiskebastuar har renoverats för att användas för övernattnig. Öster om den numera från havet avsnörda Västerviken ligger en övergiven kapellplats (Öskärkyrkogården). Holmö by ut-

gör en värdefull kulturmiljö med öppet odlingslandskap och välbevarad bebyggelse. Båtmuseet vid Byviken beskriver skärgårdslivet förr i tiden och det finns också en mindre utställning om naturen på öarna.

Ögruppen har många bra fiskeplatser både från land och båt. Holmöarna erbjuder utmärkt spöfiske efter harr och sik samt bra isfiske. I vattnen kring Holmöarna finns det många vrak för den dykintresserade att upptäcka. Holmöarna erbjuder också bra förutsättningar för paddelturer bland småskären, långfärdsskridskor och turåkning på skidor. Öarna har flera välmarkerade vandringsleder med vindskydd och grillplatser. Förutom möjligheterna till mat och logi på Holmön finns ett vandrarhem på ön Stora Fjäderägg.

Spår från senaste istiden syns tydligt inom ögruppen. Öar och uddar har tydliga drumlinformationer i nord-sydlig riktning och över hela ögruppen finns fint utbildade tvärgående de Geer moräner på land och i havet, t.ex. på och kring Holmön, Ängesön och Grossgrunden. Vackra rundslipade hållar med isräfflor finns bl.a. på Ängesön och Lillhällan. Längs stränderna växer bl.a. vänderot, älgört, fackelblomster och rödblåra. På ön Stora Fjäderägg blommar nattviol. Fågellivet är mycket rikt med många flyttande och häckande fåglar. På ön Stora Fjäderägg finns en fågelstation som sedan 1980-talet studerat den öst-västliga flyttningen. Totalt har över 280 fågelarter observerats på Holmöarna. Havsörn, labb, svarta, tobisgrissla, silvertärna och ejder är vanligt förekommande. I skogarna och tjärnarna häckar bl.a. smålom, sångsvan, trana, tretåig hackspett, lundsångare och mindre flugsnappare och i odlingslandskapet kring Holmö by storspov.

Livet i havet präglas av det bräckta vattnet runt Holmöarna. Här lever marina arter och sötvattensarter sida vid sida. De många grunda havsvikarna utgör lek och uppväxtområden för många fiskarter ex. abborre, sik, harr och strömming. Gråsäl och vikare syns regelbundet runt öarna.

Områdets avgränsning

Ögruppen Holmöarna har till stor del avgränsats i enlighet med naturreservatet Holmöarna med undantag för delar av Ängesön som inte är naturreservat men har stora värden för friluftslivet.

Området är avgränsat i skala 1:50 000. Det innebär att gränserna inte ska tolkas som exakta vid användning av större skala. Åtgärder utanför såväl som innanför riksintressets gränser kan påverka området värde för friluftslivet beroende på vad som görs och vilka typer av friluftsliv som utövas inom det berörda området. Namn på platser anges i enlighet med Lantmäteriets kartor.

Planering och säkerställande

Holmöarna berörs av följande skyddsformer:

- Naturreservat: Holmöarna
- Natura 2000: Holmöarna (SE810010)

- Biotopskyddsområde (SBO): Äldre naturskogsartad granskog på Ångesön (2001:88 och 2001:89)
- Statliga byggnadsminnen: Berguddens fyrplats, Holmögadds fyrplats
- Baltic Sea Protected Areas (Helcom)
- Fornlämningar och kulturmiljöer enligt Kulturmiljölagen
- Strandskydd 7 kap 13-18 §§ miljöbalken inkl. utökat strandskydd

Andra riksintressen som berörs

- Riksintresse för naturvård 3 kap § Miljöbalken: Holmöarkipelagen och Holmön (NRO24084)
- Natura 2000: Se ovan under "Planering och säkerställande"
- Riksintresse för kulturmiljövård 3 kap 6 § Miljöbalken: Holmö by (KRO 024008) och Stor-Fjäderägg (KRO024009)
- Riksintresse Kommunikationer MB 3 kap 8§ Miljöbalken: Allmän farled för vägfärja (Norrfjärden-Byviken) och Kustled (Västra Kvarken)
- Riksintresse för vindbruk 3 kap 8 § Miljöbalken: Holmön norra, Holmön södra
- Riksintresse för yrkesfiske 3 kap 5 § Miljöbalken

Övrigt underlag

Holmöarna omfattas av översiktsplan för Umeå kommun (1998) och Umeå kommuns strategi för Holmön (2013). Området omfattas också av Bevarandeplan för Holmöarna (Natura 2000) och skötselplan för Holmöarnas naturreservat.

Referenser

Strategier och planer

- Kronholm, M, Albertson, J & Lainde, A (red). 2005. *Bottenviken life handlingsprogram för Bottenviken*.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län, 1980. *Skötselplan för Holmöarna Del 1, Landområden*
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 1991. *Västerbotten genom tiderna. Del 1. Kulturmiljöer av riksintresse i Västerbottens län*. Meddelande 2:1991
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2001. *Riksintresse för naturvård Västerbottens län*. Meddelande 4:2001.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2005. *Strategi för formellt skydd av skog i Västerbottens län*.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län, 2008. *Bevarandeplan Holmöarna*
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2008. *Strategi för skydd av havs- och kustmiljöer i Västerbottens län*.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2008. *Strategi för skydd och restaurering av våtmarker i Västerbottens län*.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2011. *Strategi för vindbruk och kulturmiljövård i Västerbottens län*. Meddelande 9:2011.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2012. *Kulturmiljöstrategi Strategi och tillståndsbeskrivning för kulturmiljöverksamheten 2012-2014*. Meddelande 17:2012
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2013. *Hur mår miljön i Västerbottens län? Uppföljning av miljötillståndet Länsstyrelsens arbete för att nå miljömålen*.
- Naturvårdsverket. 2007. *Myrskyddsplan för Sverige objekt i Västerbottens län*. Rapport 5669
- Pirttiniemi, N. 2001. *Archibald plan för turism och rekreation i Kvarken*.
- Umeå kommun. 1998. *Översiktsplan*
- Umeå kommun. 2013. *Fördjupad översiktsplan för kusten*.
- Umeå kommun. 2013. *Holmön – Umeås utpost i Kvarken Strategier för framtiden*.

Umeåregionen. 2010. *Vindkraft i Umeåregionen, Tillägg till översiktsplan.*
Umeregionen. 2013. *Strandskydd i Umeregionen med miljökonsekvensbeskrivning MKB. Tillägg till översiktsplan.*

Information om området, t.ex. inventeringar

- Boberg, K. Öhman, A. 1983. *Vrak och sjöolyckor vid Västerbottens kust.* Skrifter i västerbottnisk kulturhistoria nr 6.
- Bonns. B. 2001. *Kvarkens historia.* Länsstyrelsen i Västerbottens län.
- Engstedt, P. 2007. *Utposter svenska fyrplatser med logi.*
- Hedin, A. 1988. *Ljus längs kusten berättelser från tio svenska fyrplatser.*
- Holmgren U. 2012. *Natur- och kulturvärden i Holmöskärgården – en resurs för framtida utveckling.*
- Huggert, A. 2004. *Ett senmedeltida kapell på Holmön.* Tidskriften Västerbotten 4:2004.
- Karlsson, A. 1999. *En bit Västerbotten en guide till länets sevärda natur och kultur.* Acta Bothniensia Occidentalis nr 22.
- Källgård, A. 2013. *Sveriges öar.*
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 1980. *Vegetationskarta över Holmöarna.* Meddelande 6:1980.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 1993. *Våtmarker i Västerbottens län.* Meddelande 1:1993.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 1993. *Det värdefulla odlingslandskapet. Program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden.* Meddelande 2:1993.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2001. *Ångs- och hagmarker i Västerbottens län.* Meddelande 1:2001.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2003. *Gamla slätter och betesmarker på Ängesön, Holmöns naturreservat, inventering och förslag på restaureringsobjekt.*
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2004. *Ångs och betesmarker i Västerbottens län.* Meddelande 2:2004.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2005. *Västerbottens kustfågelfauna, Inventering av kustfågelbestånden 2001/2002.* Meddelande 4:2005.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2006. *Häckande kustfåglar på Holmöarna.* Meddelande 13:2006.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2008. *Undervattensvegetation i Holmöarnas naturreservat.* Meddelande 2:2008.
- Nyström, E. 2009. *Norrlandskust en beskrivning av Norrlands natur-, klubb- och gästhamnar från Öregrund till Haparanda.*
- Olofsson, J. Müller, D. 2006. *Användning av naturskyddade områden i Kvarken.* Rapport från Kvarken miljö II.
- Persson, PE. 2005. *Botnia landet som reser sig ur havet*
- Rietz, M. 1999. *Svenska fyrar.*
- Rinkineva, L. Bader, P. 1998. *Kvarkens natur.* Kvarkenrådes publikationer 10.
- Sandström, Å. 2000. *Slupen och Stora Fjäderägg. En bok om färdmän och storbåtar i Kvarken.*
- Sundin, B (red).1994. *Västerbotten genom tiderna.* Acta Bothniensia Occidentalis nr 14.
- Umeå kommun. 1999. *Holmöarna en naturguide.* Fritid och friluftsliv i Umeå kommun nr 10.
- Umeå kommun 2012. *Holmöarna i Umeå kommun, 5 kartor med information om natur- och kulturmiljön,* Lantmäteriet Umeå.
- Västerbottens museum. 1987. *Sevärd kultur. 108 utflyktsmål i Västerbotten.* Tidskriften Västerbotten 4:1987.
- Västerbottens museum. 1989. *Geologiska sevärdheter.* Tidskriften Västerbotten 3/4:1989.
- Västerbottens museum. 1994. *Sevärd natur.* Tidskriften Västerbotten 4:1994.
- Västerbottens museum. 1998. *Holmöns båtmuseum.* Sevärt småskrift nr 11.
- Västerbottens museum. 2000. *Fiske.* Tidskriften Västerbotten 1:2000
- Västerbottens museum. 2011. *Fyr i lys – kustliga stycken.* Tidskriften Västerbotten 2:2011.
- Wikström, H. 2000. *Holmöns gårdar 1539-1903.* Skrifter utgivna av Holmöns båtmuseum nr 3.

<http://artportalen.se>
<http://www.friluftsforskning.se>
<http://fyr.org>
<http://www.holmon.com>
<http://www.kvarkenguide.org>
<http://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten>
<http://www.miljomal.nu>
<http://www.raa.se>
<http://www.sevart.se>
<http://www.sparfran1000ar.se>
<http://www.svenskagasthamnar.se>
<http://www.visitumea.se>
<http://www.umea.se>
<http://www.umearegionen.se>

Namn och datum

Lena Lundevaller och Nina Sandvik, 2014-02-17